

УДК 026.06:004.352

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/43-1-6>

Лариса БУТКО,

orcid.org/0000-0002-8817-3381

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

(Кременчук, Полтавська область, Україна) *larysabutko@gmail.com*

Дар'я ВАСИЛЕНКО,

orcid.org/0000-0001-9052-8287

старший викладач кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

(Кременчук, Полтавська область, Україна) *dvoloshka05@gmail.com*

Катерина РАЗНО,

orcid.org/0000-0001-9294-2959

студентка II курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

(Кременчук, Полтавська область, Україна) *katerinarazno@gmail.com*

ОЦИФРУВАННЯ ДОКУМЕНТНОГО ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЗАСІБ ЇЇ РЕБРЕНДИНГУ

Активні зміни, що відбуваються в українському суспільстві в XXI ст., суттєво впливають на сферу культури, зокрема, в питаннях її менеджменту. Культурні інститути, серед яких особливе місце посідає бібліотека як провідна інформаційна установа з розгалуженою мережею, потребують оптимізації й модернізації системи управління.

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури.

Отже, вміле поєднання традиційних та інноваційних підходів у менеджменті бібліотеки, її ребрендинг сприятимуть тому, що бібліотечна організація не втратить монополістичної позиції на ринку інформаційних послуг, дозволяючи забезпечувати потреби різних груп споживачів інформації, а також в аспекті загальносвітових тенденцій зможе монетизувати послуги, надаючи своєму продукту споживчої цінності.

Одним із надважливих завдань менеджменту бібліотеки в аспекті її ребрендингу є цифровізація бібліотечної установи в межах загальнодержавної політики, що реалізується в таких напрямках діяльності, як обслуговування читачів, маркетингова діяльність, трансформація інформаційного ресурсу менеджменту тощо. Цифровізація сприяє покращенню якості обслуговування, підвищенню швидкості обслуговування та розширенню асортименту послуг.

Важливим складником цифровізації бібліотеки є оцифрування її документного фонду, що сприятиме його збереженню та максимальному задоволенню інформаційних потреб сучасного споживача і, як наслідок, дозволить бібліотеці зберегти позиції монополіста на інформаційному ринку.

Цей процес характеризується кількома групами проблем (кадровими, фінансовими, технічними), вирішення яких і дозволить менеджменту бібліотеки забезпечити унікальне місце бібліотечної установи на ринку інформаційних послуг.

Ключові слова: бібліотека, менеджмент, ребрендинг, цифровізація, оцифрування, бібліотечний фонд.

Larysa BUTKO,

orcid.org/0000-0002-8817-3381

*Candidate of Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Humanities, Culture and Art
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
(Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) larysabutko@gmail.com*

Daria VASYLENKO,

orcid.org/0000-0001-9052-8287

*Senior Lecturer at the Department of Humanities, Culture and Arts
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
(Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) dvoloshka05@gmail.com*

Kateryna RAZNO,

orcid.org/0000-0001-9294-2959

*second-year student of the Faculty of Law, Humanities and Social Sciences
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
(Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) katerinarazno@gmail.com*

DIGITALIZATION OF THE LIBRARY DOCUMENTARY FUND AS A KEY MEANS OF ITS REBRANDING

Active changes taking place in Ukrainian society in the XXI century have significantly affected the sphere of culture, including its management. Cultural institutions, among which the library has a special place as a leading information institution with an extensive network, need to optimize and modernize the management system.

Libraries of Ukraine are a basic element of cultural, scientific, educational, information infrastructure of the state. They are important for the development of information and language culture of society, patriotic, legal and environmental education, the formation of a lasting interest in the study and understanding of national history and culture.

Therefore, a skillful combination of traditional and innovative approaches in library management, its rebranding will help ensure that the library organization does not lose its monopolistic position in the ring of information services, allowing to meet the needs of different groups of consumers, moreover, in terms of global trends consumer value.

One of the most important tasks of library management in terms of its rebranding is the digitalization of the library within the national policy, implemented in such areas as reader service, marketing activities, transformation of management information resources, etc. Digitization improves service quality, increasing speed range of services.

An important component of digitalization of the library is the digitization of its documentary fund, which will contribute to its preservation and maximum satisfaction of information needs of modern consumers and, consequently, will allow the library to maintain a monopoly position in the information market. This process is characterized by several groups of problems: personnel, financial, technical, the solution of which will allow the library management to ensure a unique place of the library in the market of information services.

Key words: *library, management, rebranding, digitization, library fund.*

Постановка проблеми. Перед менеджментом сучасних бібліотек сьогодні висунуло багаточільові завдання, що викликають дискусії як серед наукової спільноти, так і серед практиків бібліотечної справи, адже бібліотеки України відстають від швидкоплинних вимог і загальносвітових тенденцій. Усі ці завдання зумовлюють прагнення досягти найактуальнішої для сучасного інституту бібліотеки мети – трансформувати класичну бібліотеку, перетворивши її на сучасний соціокультурний та інформаційний інститут нового типу, який був би цікавим для суспільства. Тобто можемо говорити про актуальність ребрендингу бібліотеки як процесу її рес-тайлінгу, редизайну та репозиціонування.

Зрозуміло, що, окрім сучасного політико-економічного та соціального підґрунтя цієї проблеми, критичну ситуацію традиційної бібліотечної системи

зумовлюють нові способи передавання інформації, хоча, з іншого боку, вони ж спричиняють і революційні зміни в способах читання книги (Tennenhouse, 2016). Саме вони й сприяли усуненню необхідності в бібліотеках старого типу. Консервативні традиційні бібліотеки з архаїчним підходом до доступу до своїх фондів утрачають статус загребуваної суспільством установи, що зумовлює виникнення широких поглядів на соціокультурну природу бібліотеки, ідеї перетворення на дозвілльєвий центр, інноваційну просвітницьку територію, центр живого спілкування, зустрічей тощо.

На нашу думку, у жодному разі не слід заперечувати традиційний підхід до розуміння сутності бібліотеки та її природи як основного інформаційного центру. Уміле поєднання традиційних та інноваційних підходів у стратегічному менеджменті

бібліотеки, тобто компроміс між традиціоналізмом і новаторством, сприятиме багатовекторності її розвитку, її гнучкості та адаптивності.

Одним з основних напрямів державної політики у сфері бібліотек є цифровізація, що сприяє перетворенню бібліотек на сучасні хаби цифрової освіти та забезпеченню можливості відвідувачам безкоштовно опанувати цифрові навички (Проект Мінцифри та FAVBET..., 2021).

Щодо цього необхідно в аспекті загальної тенденції цифровізації бібліотеки як пріоритетного напрямку бібліотечного менеджменту пришвидшити процес оцифрування документного фонду бібліотек, що полегшить користувачам доступ до необхідних документів, пришвидшить обслуговування читачів та дозволить забезпечити збереженість документів як основного продукту бібліотеки з високою споживчою цінністю.

Аналіз досліджень. На сучасному етапі розвитку культурологічних та економічних наук спостерігається постійний інтерес до менеджменту сфери культури з урахуванням її різноплановості, адже в цій галузі не є можливими прямолінійні, зумовлені суто економічною вигодою рішення. Тому управління соціокультурною сферою має багатопланову специфіку порівняно з іншими видами соціального управління (С. А. Касаткіна, Н. Котлер, Ф. Котлер, В. Котлер та інші).

Особливої актуальності набувають наукові розвідки з питань ребрендингу організацій соціокультурної сфери з огляду на необхідність адаптації цих структур відповідно до вимог сучасного споживача соціокультурного продукту та послуг (В. М. Антонва, К. О. Вакурова, Ю. А. Кірсанова, І. Френкель, Дж. Фрумкін та інші).

Менеджмент бібліотечної установи в умовах її трансформаційних змін та інноваційних векторів її розвитку є предметом пильної уваги як зарубіжних, так і українських дослідників (П. Брофі, С. А. Кумар, З. Лі, Дж. К. Маттеус, З. А. Мец, С. І. Барабаш, О. М. Бруй, Т. Вилегжаніна, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Ю. А. Горшков, І.Ю. Давидова, Г. В. Шемаєва та інші).

Не залишаються осторонь уваги науковців і такі важливі питання розвитку бібліотеки, як її цифровізація та оцифрування її документного фонду (О. О. Будецька, Ж. Мина, Н. П. Пасмор, М. Шевченко, С. Шульженко, У. Ярکا, В. М. Ярмолевич та інші).

Проте активного розвитку, на нашу думку, сьогодні потребує розгляд питання оцифрування бібліотечного

фонду як засобу ребрендингу бібліотеки, тобто того важеля, що зумовить трансформацію цієї установи, її перетворення на сучасний інформаційний інститут, який буде актуальним та підвищить цінність інформації як споживчого продукту.

Метою статті є дослідження практичних аспектів оцифрування документного фонду бібліотеки щодо її цифровізації як засобу ребрендингу.

Виклад основного матеріалу. Традиційним завданням бібліотеки (як найбільшого інформаційного інституту) є формування бібліотечного фонду, тобто збирання, генерування та зберігання інформації. До того ж слід зазначити, що й сьогодні її головна місія не змінилася. Проте відбулися кардинальні зміни умов, у яких провадить свою діяльність бібліотека, що викликає потребу в актуалізації уваги менеджменту бібліотеки саме них, адже це й забезпечить актуальність, гнучкість та продуктивність бібліотеки як інформаційного інституту нового типу.

Умови, у яких провадить діяльність сучасна бібліотека, досить складні: значне збільшення обсягів інформації, зниження якості інформації, її спрощеність, нефільтрованість, збільшення потреби суспільства в інформації, трансформація споживача послуг бібліотеки, старіння бібліотечного фонду, оптимізація та модернізація бібліотечної мережі, нерозробленість нормативно-правової системи, цифровізація суспільства (рис. 1).

Рис. 1. Умови, у яких провадить діяльність сучасна бібліотека

Процеси науково-технічного прогресу у XXI столітті сприяли формуванню державної стратегії загальної цифровізації країни. З упровадженням інноваційних цифрових технологій у роботу інформаційних установ держава та суспільство матимуть можливість розширити доступ до інформаційної бази, а використання сучасних методів допоможе їм отримувати найбільш об'єктивну та достовірну інформацію [Vasulyenko, Butko, Salem, 2021: 8].

У сучасному світі увага акцентується на тому, що доступ до інформації та навички її ефективного використання необхідні для стійкого світового розвитку. А бібліотеки поряд з іншими інформаційними посередниками мають навички та ресурси, щоб допомогти урядам, установам та окремим особам спілкуватися, організовувати, структурувати та розуміти дані, які мають вирішальне значення для розвитку. Тому сьогодні необхідно надати охорону та забезпечити постійний доступ громадськості до культурної спадщини, урядових архівів та інформації за допомогою управління бібліотеками як установами громадської спадщини (Lyon Declaration..., 2014).

Наша держава гарантує забезпечення безоплатного доступу до інформації та культурних благ, що збираються та зберігаються бібліотеками, зокрема, шляхом широкого використання інформаційних технологій у сфері бібліотечної справи, упровадження автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (Проект закону України, 2021; Розпорядження Кабінету Міністрів України, 2016).

Не можна не погодитися з тим, що трансформація інформаційного масиву в цифрову систему зумовила зміни всієї системи інформаційних комунікацій. Інтернет забезпечує можливість безкоштовного доступу в режимі 24/7 до колосального обсягу даних. Сучасний читач економить час, повинен більше часу приділяти роботі, підвищується рівень інтенсифікації часу на роботі. Можна говорити про кліповість свідомості потенційного споживача бібліотечних послуг, тобто зацікавленість лише у короткій відповіді на питання. Виникли поняття цифрових аборигенів, цифрових тубільців як корінних представників епохи цифровізації, тобто покоління людей, які виростили після цифрової революції і, як наслідок, мають інше мислення та інший підхід до обробки інформації. На думку М. Пренскі, цифрові аборигени багатозадачні, інтерактивні, прагнуть надшвидко отримати інформацію, сприймають тільки головне, саму суть повідомлення, постійно прагнуть до самовдосконалення, саморозвитку, самостійного створення інформаційного продукту (Prensky, 2001).

Зазначене й зумовило якісно інші можливості для професійного інформаційного обслугову-

вання, чим і скористалися як різні інформаційні організації, так і окремі особи, що створюють конкуренцію для сучасної бібліотеки як інформаційного інституту та монополіста у сфері надання інформаційних послуг (створюються інтернет-колекції, наукові репозиторії тощо).

У таких складних конкурентних умовах бібліотека має не лише залишитися на плаву, а й розвиватися, тобто повинна віднайти своє унікальне місце в системі масових комунікацій, надаючи такі послуги, які не змогли б надавати інші організації.

Однією з умов зазначеного є оцифрування, віртуалізація документного фонду бібліотеки, який є унікальним та затребуваним, до того ж невинно старішає.

Цей процес характеризується кількома групами проблем (кадровими, фінансовими, технічними), вирішення яких дозволить менеджменту бібліотеки забезпечити унікальне місце бібліотечної установи на ринку інформаційних послуг (Табл.).

Звичайно, старовинні фоліанти, бібліографічні раритети не можна повноцінно зберегти як цифрової копії, таким способом не можна передати фактури паперу, художню цінність ілюстрацій, переливи світла на пергаменті тощо. Але в інших випадках документ – це інформаційне джерело.

Зрозуміло, що сьогодні зберігається інтерес до друкованої книги та інших видань або й підвищується, особливо в умовах пандемії. До того ж спостерігається систематичне підвищення цін на книги та журнали, що також привертає до бібліотеки традиційного читача. Не можна не погодитися з думкою, що залишиться традиційний читач, не готовий до технологічних нововведень. Загалом, споживач повинен мати вибір між традиційним документом та його електронною копією.

Висновки. Отже, оцифрування документів – складний, трудомісткий, ресурсно- та енерговитратний процес, що передбачає створення якісної електронної версії документа, який виключає будь-яку можливість втрати інформаційної цінності документа та зниження його читабельності. Є різні види документів, кожен із яких потребує індивідуального підходу, це досить трудомістка інтелектуальна робота. Бібліотека як основний фундаментальний інститут є «утримувачем» величезних масивів багатоаспектної інформації в традиційному (текстовому) форматі, серед яких є рідкісні й унікальні документи, які можливо зберегти й поширити лише шляхом оцифрування. Саме переведення бібліотечного документного фонду в цифровий формат сприятиме збереженню статусу бібліотеки як флагмана інформаційних інститутів, виведенню її на новий рівень у сучасних економічних умовах, забезпечить її конкурентоздатність.

Типологія проблем оцифрування документів

Групи проблем	Види проблем	Шляхи вирішення
Кадрові	Нестача фахівців зі знанням сучасного програмного забезпечення та навичками роботи із засобами оцифрування документів	Залучення фахівців відповідної кваліфікації та перепідготовка бібліотечного персоналу
Фінансові	Відсутність спеціально обладнаних кабінетів та сучасної техніки	Участь бібліотек у різних програмах із фінансування та активна робота із залучення до співпраці потенційних донорів
Технічні	Вибір графічного формату для сканування	Використовують формати JPEG, TIFF, PNG: використання JPEG призводить до втрати та пошкодження інформації, TIFF краще використовувати для сканування текстових документів та зображень із великою глибиною кольору
	Подеколи низька чіткість відсканованих документів	Нечіткі контури знаків різного типу, розріджена щільність тощо. Використання здебільшого безкоштовної ліцензійної програми IrfanView, що має зручний інтерфейс. Найпоширеніші програми, що дозволяють більш повно використовувати можливості сканера, OCR CuneiForm, PaperScan, VueScan, BlindScanner.
	Необхідність постобробки відсканованих документів	Здебільшого реалізується шляхом використання графічного редактора Photoshop. Проте використовуються й Picture Manager, Microsoft Paint та ін. Безкоштовна програма FastStone Image Viewer дає можливість вирівнювати нахил рядків, приводити нестандартні сторінки до формату стандартних, зберігати документ у форматі pdf з одночасним стискуванням.
	Наявність кольорових дефектів	Тінь, що утворюється на сторінці, може зафарбовуватися, можуть виділятися кольорові плями й точки першоджерела, блакитнувате підсвічування літер, для позбавлення цього можна використовувати програми VueScan, PaperScan Free
	Необхідність оцифрування більшого за робочу поверхню сканера документа	Застосування графічного редактора Microsoft Paint, Photoshop дозволяє з'єднати документ, відсканований частинами
	Надвеликий об'єм копії	Програми FastStone Image Viewer OCR CuneiForm, Readiris Pro, PaperScan Free, RiDoc дозволяють значно зменшити об'єм копії
	Вичленування частини складного документа	Програми, що дозволяють редагувати частини тексту у форматі pdf Acrobat Reader DC, Edge, XChange Editor, PDFelement 7, ABBYY FineReader, PDFfill PDF Tools, SimpleOCR, Скан Крректор А4, Free PDF Editor, PaperScan Free
	Наявність глибоких тіней у місцях з'єднання сторінок	Використання кутових книжкових сканерів, у яких робоча скляна поверхня розміщена не в центрі, а продовжена до переднього краю, або сканерів із камерою з V-подібною коліскою та з V-подібним притискним склом для книги. Або ж під час посторінкового сканування звичайним сканером вкладати та перевертати книгу так, щоб потрібна сторінка завжди розташовувалася першою по ходу руху каретки сканера. Якщо книга сканується розворотом, то її потрібно укладати так, щоб каретка сканера одночасно проходила вздовж обох сторінок, тобто знизу сторінки та вгору. Оцифрування книг розворотом можливе з використанням сканера з розміром робочої поверхні не менше А3.
	Зниження зручності використання	Застосування технології fleer-book (електронні книги, що гортаються)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до закону України «Про бібліотеку і бібліотечну справу» : проєкт закону України № 5002. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI04216A.html (дата звернення: 15.10.2021).
2. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>. (дата звернення: 15.10.2021).
3. Цифровізація бібліотек : проєкт Мінцифри та FAVBET від 21 травня 2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/proekt-mincifri-ta-favbet-cifrovizaciya-bibliotek-stav-najkrashchoyu-praktikoyu-vzayemodiyi-biznesu-z-derzhavoyu>. (дата звернення: 15.10.2021).
4. Vasylenko D., Butko L. & Salem D. The Archives Governance in Conditions of Archive Fund Digitization. *Socio-Cultural Management Journal*, 4 (1), 83–100.
5. Lyon Declaration on Access to Information and Development. URL: <https://www.lyondeclaration.org/content/pages/lyon-declaration.pdf>. (дата звернення: 15.10.2021).
6. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. Retrieved from. 2001. URL: <http://www.nnstoy.org/download/technology/Digital+Natives+-+Digital+Immigrants.pdf>. (дата звернення: 15.10.2021).
7. Tennenhouse E. MIT Researchers Develop a Camera that Reads Through Closed Books. *The Science Explorer*. September 19, 2016. Mode of access: <http://thescienceexplorer.com/technology/mit-researchers-develop-camera-reads-through-closed-books>. (дата звернення: 15.10.2021).

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do zakonu Ukrainy «Pro biblioteku i bibliotechnu spravu»: proiekt zakonu Ukrainy [On Amendments to the Law of Ukraine «About Library and Library Affairs»: Draft Law of Ukraine] № 5002. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI04216A.html [in Ukrainian].
2. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku «Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy» : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 bereznia 2016 r. [About approval of Strategy of development of library business for the period till 2025 «Qualitative changes of libraries for maintenance of sustainable development of Ukraine»: the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from March 23, 2016]. № 219-p. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
3. Tsyfrovizatsiia bibliotek : Proiekt Mintsyfry ta FAVBET vid 21 travnia 2021 roku [Library Digitization: The Mincifier and FAVBET Project of 21 May 2021]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/proekt-mincifri-ta-favbet-cifrovizaciya-bibliotek-stav-najkrashchoyu-praktikoyu-vzayemodiyi-biznesu-z-derzhavoyu>. [in Ukrainian].
4. Vasylenko D., Butko L. & Salem D. The Archives Governance in Conditions of Archive Fund Digitization. *Socio-Cultural Management Journal*, 4 (1), 83–100.
5. Lyon Declaration on Access to Information and Development. URL: <https://www.lyondeclaration.org/content/pages/lyon-declaration.pdf>. (дата звернення: 15.10.2021).
6. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. Retrieved from. 2001. URL: <http://www.nnstoy.org/download/technology/Digital+Natives+-+Digital+Immigrants.pdf>. (дата звернення: 15.10.2021).
7. Tennenhouse E. MIT Researchers Develop a Camera that Reads Through Closed Books. *The Science Explorer*. September 19, 2016. Mode of access: <http://thescienceexplorer.com/technology/mit-researchers-develop-camera-reads-through-closed-books>. (дата звернення: 15.10.2021).